
Методи виховання та навчання студентів

УДК 658.821:378:63 (477)

М. Є. Євтух
аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

**СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
АГРАРНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Розроблено структурну модель системи управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу, в якій зовнішні фактори впливають на конкурентоспроможність ВНЗ як на «вході», так й на «виході» системи. Модель включає розробку конкурентної стратегії ВНЗ та її погодження з місією та цілями конкурентної політики, систему оцінки та підвищення конкурентоспроможності аграрного ВНЗ у порівнянні з основними конкурентами. Крім того, при оцінці та управлінні конкурентними перевагами враховано правові, політичні, екологічні, а також соціально-демографічні фактори у регіоні, області та державі в цілому. Розроблені механізми управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу дозволяють розробляти організаційно-економічні важелі впливу на показники конкурентоспроможності.

Ключові слова: аграрний вищий навчальний заклад, конкуренто-спроможність, система управління, конкурентна позиція, стратегія.

Постановка проблеми

Підвищення ефективності управління розвитком аграрного вищого навчального закладу (ВНЗ) як головного агента системи вищої освіти багато в чому залежить від об'єктивної оцінки його конкурентоздатності. Крім того, в сучасних умовах важливо не лише достовірно оцінити поточний рівень конкурентоспроможності аграрного ВНЗ, але й достовірно спрогнозувати її розвиток, з'ясувавши ключові фактори управління ВНЗ, а також чинники, які обмежують його інноваційний розвиток. Відтак, ідентифікація системи показників, які характеризують конкурентоздатність аграрних ВНЗ, оцінка на їх основі місця конкретного ВНЗ у рейтингу аграрних вищих навчальних закладів, а також моделювання дієвої системи управління його конкурентоздатністю є актуальним завданням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень

Проблемам оцінки та управління, а також вибору напрямків розвитку ВНЗ присвячені праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Ці питання досліджували такі вітчизняні науковці, як І. Алексєєв, Т. Боголіб, В. Вітлінський, М. Гнатюк, О. Грішнова, О. Дашевська, Н. Жигоцька, А.

© М. Є. Євтух

* Науковий керівник – д.е.н., доцент О. В. Скидан

Загородній, В. Зінченко, С. Квіт, Л. Кондрашова, К. Корсак, Є. Кривський, А. Мороз, Т. Оболенська, Н. Подольчак, Л. Прус, М. Римар, С. Семенюк, Н. Чухрай, Б. Холод та інші. Значний вклад серед іноземних науковців у вирішення проблем управління ВНЗ в контексті його оцінювання та розвитку зробили: Д. Деланті, Г. Колін, Т. Купе, Г. Макбурні, Т. Монахан, Р. Патора, С. Семенов, А. Семенова, П. Скотт, Дж. Сорос, Г. Фрідман та ін. Проте окремі питання щодо формування системи управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу залишаються розкритими не повністю.

Об'єкт та методика досліджень

Об'єктом дослідження є процес формування системи управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу. Метою дослідження є розробка моделі системи управління конкурентоспроможністю аграрного ВНЗ. У ході наукового дослідження використано абстрактно-логічні методи (зокрема, наукового абстрагування, аналогії та співставлення, індукції та дедукції, аналізу і синтезу), за допомогою яких виявлено головні завдання, що мають бути вирішені у процесі моделювання системи управління конкурентоспроможності аграрного вищого навчального закладу.

Результати дослідження

Конкурентні переваги вищого навчального закладу – це якісні або кількісні характеристики функціонування ВНЗ, які дозволяють краще задовольняти потреби ринку освітніх та науково-дослідницьких послуг у порівнянні з аналогічними організаціями на тому ж ринку. Постійний пошук та посилення конкурентних переваг та усунення недоліків дозволить забезпечувати конкурентоспроможність вищого навчального закладу. Конкурентоспроможність вищого навчального закладу визначається здатністю: 1) готувати спеціалістів, які здатні конкурувати на зовнішньому та внутрішньому ринках праці; 2) розробляти конкурентоспроможні новації у освітній сфері; 3) вести ефективну відтворювальну політику у всіх сферах діяльності [7, с. 37–39].

Система управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу повинна базуватися на взаємозв'язку таких складових: місія ВНЗ, його зв'язок із зовнішнім середовищем, інструментами інноваційної економіки, використання яких може сприяти посиленню конкурентних переваг ВНЗ; принципи, функції та методи управління.

Соціально-економічна система характеризується єдністю елементів об'єкта управління (аграрного вищого навчального закладу) та його взаємозв'язком із зовнішнім середовищем [1, с. 21-22]. Досягнення трьох перерахованих вище складових конкурентоспроможності аграрного вищого навчального закладу

(конкурентоспроможні випускники, новації у сфері освіти, ефективна відтворювальна політика) можливе лише при формулюванні «дерева» цілей та вирішення конкретних завдань за такими компонентами системи:

- 1) місія аграрного ВНЗ (чого прагне ВНЗ);
- 2) «вхід» аграрного ВНЗ (що може дати ВНЗ ринок постачальників);

- 3) «вихід» аграрного ВНЗ (результат діяльності ВНЗ);
- 4) зовнішнє середовище (хто і як впливає на ВНЗ ззовні);
- 5) стратегія і структура аграрного ВНЗ (якою повинна бути стратегія функціонування та розвитку ВНЗ, які підрозділи він повинен мати для вирішення визначених цілей);
- 6) потенціал ВНЗ (якісний та кількісний склад НПП)
- 7) процеси з переробки «входу» та «виходу» (на основі яких процесів і як повинен керувати ВНЗ).

Швидке зростання кількості навчальних закладів, збільшення показників прийому до вищих навчальних закладів наблизили галузь аграрної освіти до позицій насиченості ринку та очікувань споживачів послуг аграрних вищих навчальних закладів. Тому гостро постає питання поліпшення якісних показників, оцінки та контролю якості, культурного потенціалу, інтелектуальних ресурсів суспільства [6, с. 82]. Основою управління якістю освітніх послуг є побудова рейтингів аграрних навчальних закладів окремо та рейтингів вищих навчальних закладів загалом, їх моніторинг, порівняльна оцінка рівня якості освіти, тобто оцінка конкурентоспроможності конкретного вищого навчального закладу [2, с. 64].

На думку професора Хили, найбільш помітний вплив на конкурентну позицію аграрного вищого навчального закладу мають зовнішні сили, які виступають на конкретних ринках у різноманітних комбінаціях [9, с. 39]. Наприклад, конкурентний тиск з боку поступово сформованих ВНЗ-домінантів, які займають велику частку ринку та здатні високоефективно надавати освітні та науково-дослідницькі послуги, які користуються попитом.

Система управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу включає такі основні блоки (рис. 1):

1. Визначення місії аграрного вищого навчального закладу. Місією аграрного ВНЗ є підготовка висококваліфікованих кадрів нового покоління для сфери аграрного виробництва, які володітимуть фундаментальними знаннями, навички в інноваційній діяльності та матимуть якісну практичну підготовку.

2. Оцінка очікувань споживачів послуг аграрного вищого навчального закладу (агрофірма, виробництво, організації, суспільство, держава тощо) [10]. До показників (факторів) «виходу» аграрного ВНЗ, якими слід управляти, належать: конкурентоспроможність випускників ВНЗ на зовнішньому та внутрішньому ринках праці; частку працевлаштованих випускників; середньомісячний дохід випускників (за перший рік після закінчення); процент випускників, які звернулися до ВНЗ для отримання післявузівської освіти (підвищення кваліфікації, аспірантура тощо); ефективність патентно-ліцензійної роботи у ВНЗ; кількість отриманих міжнародних, національних та державних премій і нагород студентів та викладачів; кількість публікацій; бренд ВНЗ, його новацій, навчальних посібників, учених.

3. Оцінка ступеня впливу зовнішнього середовища на конкурентоспроможність аграрного вищого навчального закладу. До показників зовнішнього середовища належить: конкурентоспроможність держави та міста, в якому розташований ВНЗ; сукупно обумовлений вплив факторів глобального, національного, регіонального та місцевого конкурентного середовища (правових, політичних, інноваційних, економічних, соціально-демографічних тощо).

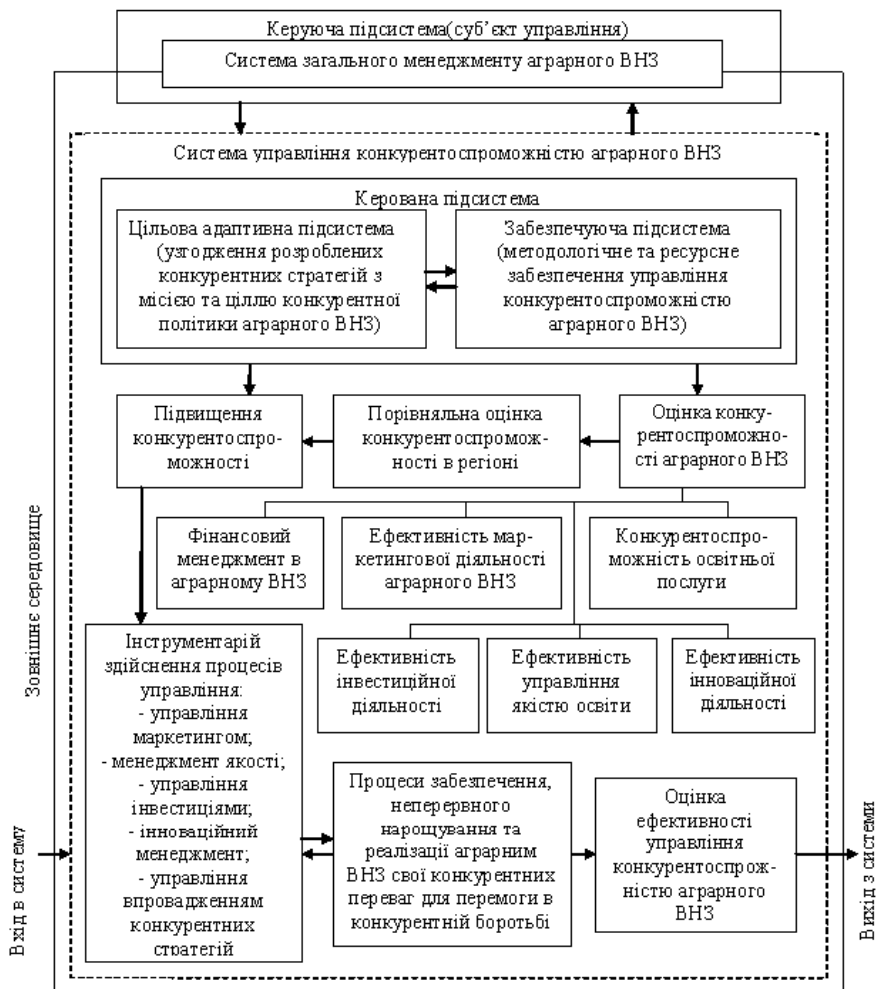

Рис.1. Структурна модель управління конкурентоспроможністю аграрного ВНЗ

Джерело: власні дослідження.

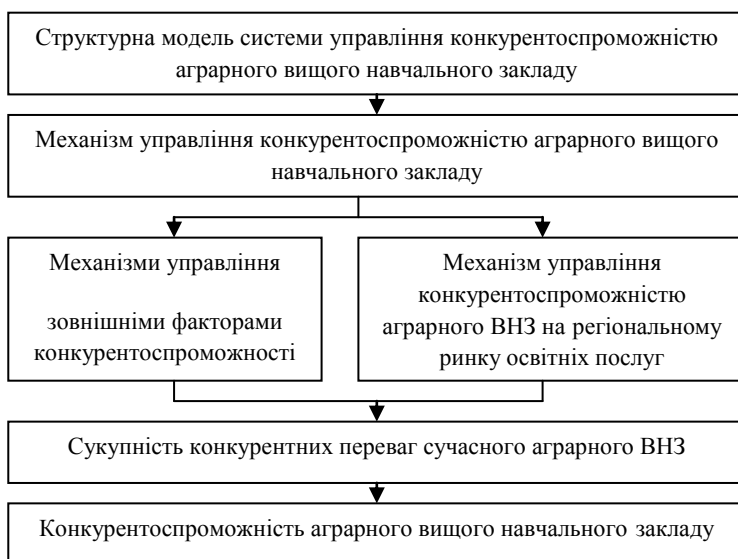
4. Визначення та аналіз показників на «вході» в систему аграрного вищого навчального закладу. В якості показників «входу» ВНЗ оцінюються: наявність договорів про співробітництво ВНЗ зі школою, виробництвом, науковою спільнотою; показники якості підготовки абітурієнтів; конкурс при вступі до ВНЗ, рівень вимог до якості знань абітурієнтів; характеристика науково-педагогічного складу; розмір середньої заробітної плати; показники стану матеріально-технічної бази (в т. ч. бібліотечного фонду); прогресивність навчальних планів та програм, які використовуються; інноваційність технологій навчання; наявність стратегії розвитку ВНЗ в умовах конкурентного ринку; умови праці та відпочинку всіх викладачів та співробітників ВНЗ та інші показники [4, с. 25].

5. Розробка та оцінка ефективності стратегії розвитку аграрного вищого навчального закладу, побудова організаційної структури управління аграрним ВНЗ, яка відповідає конкурентній стратегії. Розробка конкурентної стратегії, на думку багатьох вчених, – визначальний фактор конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність аграрного вищого навчального закладу пов'язана з рівнем формування та використання його потенціалу, що ефективно може бути здійснено лише за конкретними програмою або планом, тобто у відповідності до розробленої стратегії. Багато вчених стверджують, що якщо, немає конкурентної стратегії, то немає конкурентної боротьби [5, с. 319–320].

Розробка конкурентної стратегії аграрного ВНЗ включає: оцінку конкурентних переваг та конкурентних прорахунків ВНЗ в умовах заданого ринку; прогнозування зміни умов зовнішнього та внутрішнього конкурентного середовища; розробку сценарного стратегічного плану дій.

6. Реалізація процесів трансформації «входу» на «вихід». Оцінка та посилення конкурентних переваг аграрного ВНЗ, послаблення й усунення конкурентних недоліків. У науковій літературі виділяють три найбільш важливі групи факторів успішної конкурентної боротьби: ресурсні, операційні та програмно-стратегічні [3, с. 55–57].

Ресурсні та операційні конкурентні переваги пов'язані між собою тим, що наявність та якість конкретних ресурсів значною мірою впливає на ефективність їх використання. Програмно-стратегічні переваги набувають усе більшого значення в умовах, коли конкурентна боротьба є боротьбою стратегій практично на всіх рівнях, а стратегічна компонента є головною характеристикою конкурентоспроможності [8, с. 112–113].

Рис. 2. Механізми управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу

Джерело: власні дослідження.

Розроблені механізми врахування та оцінки зовнішніх факторів конкурентоспроможності аграрних вищих навчальних закладів представлено на рис. 2. На результати діяльності аграрного ВНЗ впливають економіко-географічне положення, інвестиційний, фінансовий, трудовий потенціал держави, регіону, області та міста розташування конкретного ВНЗ. Крім того, при оцінці та управлінні конкурентними перевагами необхідно враховувати правові, політичні, екологічні, а також соціально-демографічні фактори у регіоні, області та державі в цілому.

Зовнішні фактори впливають на конкурентоспроможність аграрного вищого навчального закладу як на «вході», так й на «виході». Відносно до освітньої діяльності аграрних ВНЗ з підготовки спеціалістів можна зробити висновок, що ринок характеризується підвищенням пропозиції над попитом. Це значною мірою обумовлено попитом споживачів послуг. Крім того, абітурієнти та студенти підвищують свій вплив на якість освітніх послуг і, як наслідок, на сукупний потенціал аграрних вищих навчальних закладів, оскільки ВНЗ вимушені конкурувати між собою за абітурієнтів. До того ж, відбувається суперництво і за матеріально-технічні, інформаційні ресурси та науково-педагогічних працівників. Ринкові процеси вимагають від аграрних ВНЗ миттєво реагувати на попит та швидко адаптуватися до змін кон'юнктури.

Висновки

У рамках проведеного дослідження розроблено структурну модель управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу, яка включає розробку конкурентної стратегії ВНЗ та конкурентної політики, систему оцінки та підвищення конкурентоспроможності аграрного ВНЗ у порівнянні з основними конкурентами. Планомірне та науково обґрунтоване управління факторами зовнішнього конкурентного середовища разом з усіма елементами системи управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу забезпечить системний підхід та всебічний розвиток діяльності ВНЗ та ефективність управління конкурентоспроможністю.

Перспективи подальших досліджень

У подальших дослідженнях основну увагу слід приділити конкретизації структури моделі управління конкурентоспроможністю аграрного вищого навчального закладу на регіональному ринку освітніх послуг, адже кожний такий ВНЗ є монополістом на ринку у своїй області.

Література

---

1. Балабанова Л. В. Управление конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга: монография / Л.В. Балабанова, А. В. Кривенко. – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. – 147 с.
  2. Вітлінський В. В., Оболенська Т. Є. Модування рейтингової оцінки вищого навчального закладу / В.В.Вітлінський, Т.Є. Оболенська, Н. В. Жигоцька // Економічна кібернетика. – 2000. – № 3, 4. – С. 64–73.
  3. Гавриш Ю. Е. Об управлении качеством образования в вузе / Ю. Е. Гавриш // Экономические науки. Научно-информационный журнал, ноябрь, 2005. – с. 55–57.
  4. Живко З. Б. Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю/ З.Б.Живко // Проблеми науки. – 2010. – № 4. – С. 24–32.
  5. Клименко М. Ф., «Управление конкурентоспособностью предприятия: Навчальний посібник. – К. : КНЕУ, 2006. – 527с.
  6. Мохначев С. А. Управленческие аспекты конкурентоустойчивости регионального вуза на рынке образовательных услуг / С. А. Мохначев // Интеграция образования. Научно-методический журнал, 2007, № 3–4 [Электронный ресурс]. – Джерело доступу: <http://edumag.mrsu.ru/>
  7. Теория систем и системный анализ в управлении организациями: справочник/ под ред. В. Н. Волковой, А. А. Емельянова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 168с.
  8. Фатхутдінов Р. А. Конкурентоспроможність: економіка, стратегія, управління / Р. А. Фатхутдінов. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
  9. Хили П. Вузы: битва за профессию / П.Хили // Вопросы образования, 2004. – № 4. – С. 89–101.
-